

УДК 316.7+81`42+82.09:81`25

Андрій Савенець

КЛОПОТИ З ІДЕНТИЧНІСТЮ ІНШОГО В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджується проблематика сприйняття “Іншого” в сучасному перекладознавчому дискурсі, що стосується Центрально-Східної Європи. Розглянуті приклади показують, що значний вплив на якість цього дискурсу чинить культурна асиметрія. Це підтверджує актуальність постколоніального підходу й перспективи, які він може запропонувати перекладознавству в цій частині Європи.

Ключові слова: ідентичність, “Інший”, перекладознавство, Центрально-Східна Європа, культурна асиметрія, постколоніальний підхід.

A. Savenets. Troubles with identity of the Other in the contemporary Translation Studies discourse

The paper deals with the issue of perceiving the Other in the contemporary Translation Studies discourse concerning Central and Eastern Europe. The examples provided demonstrate that cultural asymmetries have a significant impact on the quality of this discourse, thus confirming the topicality of the postcolonial approach and the prospects it can offer the Translation Studies in this part of the world.

Key words: identity, Other, Translation Studies, Central and Eastern Europe, cultural asymmetry, postcolonial approach.

А. Савенець. Трудности с идентичностью “Другого” в современном переводоведческом дискурсе

Стаття посвячена проблематике восприятия “Другого” в современном переводоведческом дискурсе, касающемся Центрально-Восточной Европы. Рассмотренные примеры показывают, что значительное влияние на качество этого дискурса оказывает культурная асимметрия, что подтверждает актуальность постколоніального подхода и перспективы, которые он может предоставить переводоведению в этой части мира.

Ключевые слова: идентичность, “Другой”, переводоведение, Центрально-Восточная Европа, культурная асимметрия, постколониальный подход.

Одним зі спільних знаменників того досить строкатого комплексу шкіл, підходів та методологічних настанов, яким є сучасні перекладознавчі студії, можна назвати їхню іманентну націленість на “Іншого”. Незалежно від того, наскільки відмінно окреслюється основний об’єкт досліджень представниками окремих перекладознавчих шкіл і течій, незалежно від того, чи зосереджуються вони у своїх розвідках на аспектах лінгвістичних, герменевтичних, соціокультурних тощо, у більшості випадків тлом для осмислення об’єкта дослідження – чи то перекладеного тексту, чи то самого процесу перекладу, чи то обставин, у яких він здійснюється – стає контекст оригінального висловлювання, контекст культури-джерела. Зайве наголошувати, що якнайвиразніше ця свідомість “Іншого” як носія іншої мови, відмінного соціокультурного досвіду й відмінних цінностей характерна для перекладознавчих теорій, заінспірованих філософською й культурологічною рефлексією другої половини ХХ століття, у яких одне з центральних місць посідає категорія “Іншого”. Саме у цей період, на відміну від попередніх епох, перекладацька і перекладознавча рефлексія все більше зосереджується на проблематиці етичного потрактування тексту оригіналу в перекладі, пошанування його мовної та культурної іншості. Найповнішою міою ця проблематика знайшла вираження у працях Лоренса Венуті, чия перспектива перегукується із постулатом визнання іншості чужого саме як іншості у філософії Емануеля Левінаса [14, с. 130]. Позиція Венуті передбачає визнання асиметричних відносин у будь-якому перекладацькому проєкті: “Переклад ніколи не може бути просто комунікацією між рівними, тому що він фундаментально етноцентричний” [29, с. 11; тут і далі іншомовні цитати подано у перекладі автора статті]. Перекладацький ідеал Венуті, його програма “міноритизувального” (*minoritizing*) перекладу є відповіддю на стратегію мовної й культурної асиміляції, що запанувала в англломовному просторі – “насильницького заміщення мовних і культурних відмінностей чужого тексту текстом, який буде доступним для цільового читача” [28, с. 18].

Твердження, що постулати Венуті сьогодні значною мірою вплинули на практику англومовного перекладу, було би перебільшенням (хоча найбільшу актуальність вони мають саме для гегемонічного англومовного дискурсу). Разом з тим у перекладознавчому дискурсі його тези є одними з найчастіше згадуваних чи цитованих. Розважання на тему етичної перспективи перекладу поступово переходять до головного нурту студій над перекладом – і тут можна простежити певний парадокс. Усвідомлення ситуації культурної асиметрії, необхідність пошанування ідентичності “Іншого” стали очевидностями як теоретичні постулати, але на практиці між теорією і практикою іноді можна спостерегти розбіжність. Особлива актуальність цієї проблематики проявляється у контексті культурної асиметрії, якою позначена рецепція у світі культурних надбань суспільств Центрально-Східної Європи.

Метою цієї статті є розгляд низки характерних висловлювань, які стосуються головним чином сприйняття центрально-східноєвропейського “Іншого” інтелектуалами з інших частин світу, але певною мірою також сприйняття “Іншого” з перспективи цієї частини Європи. Наступним чинником, який об’єднує ці висловлювання, є те, що всі вони прозвучали у контексті або ж ситуації безпосереднього перекладу, або перекладознавчої рефлексії. Зсуви у репрезентації “Іншого”, які можна буде помітити у цих висловлюваннях, сигналізують ситуацію культурної асиметрії і є її безпосередніми наслідками.

Ключовий для постколоніального дискурсу принцип відновлення порушеної рівноваги через допущення до голосу здомінованого, колонізованого “Іншого” реалізується у деконструюванні усталеної перспективи, нав’язаної гегемоном. Ця колоніальна перспектива у її типовому вияві виливалася у двополосну, чорно-білу візію світу, поділеного на Європу-колонізатора і колонізований Орієнт. За іронією долі, у постколоніальному дискурсі подекуди доходить до банальної заміни полюсів місцями – так що Європа, парадоксально, представляється по-есенціалістськи, як неподільна цілість. Типово відтворює таку перспективу переконання Рабіндраната Тагора в тому, що європейські мови “незважаючи на їхні індивідуальні риси, мають дуже подібні темпераменти й атмосферу, а Західна культура є справді спільною культурою” [23, с. 171]. Більш ніж через півстоліття після Тагора спокусі легкого узагаль-

нення піддається Теджасвіні Ніранджана, авторка однієї з ключових праць у галузі постколоніальних студій над перекладом – “Розташування перекладу” (1992). Зазначаючи, що такі терміни, як “постколоніальний” чи “Третій Світ” вона вживає з обережністю, оскільки їх можна використати для “нарації тоталізуючої, яка не бере до уваги гетерогенність” [21, с. 9], авторка водночас послуговується таким категоріями, як “європейські мови” чи “європейські описи” [21, с. 164, 166], тим самим демонструючи власну сліпоту щодо внутрішньоєвропейських асиметрій влади, щодо існування у Європі меншинних культур із досвідом “сусідського” колоніалізму. На цю особливість перспективи Ніранджани звернув увагу ірландський дослідник перекладу Майкл Кронін, який ствердив, що у її виконанні “критика імперіалізму сама стає імперіалістичною в ігноруванні чи маргіналізації історичного і перекладацького досвіду більшості європейських мов” [11, с. 86]. Наступне узагальнення з тієї ж серії демонструють Сюзен Баснет і Гариш Триведі, редактори тому “Постколоніальний переклад: теорія і практика”, які стверджують, що “європейські мови, які колись сприймалися як вищі, оскільки це були мови колоніальних володарів, сьогодні співдіють із сотнями інших мов, раніше маргіналізованих або навіть ігнорованих” [9, с. 16].

Однак спотворення перспективи у сприйнятті (східно-)європейського “Іншого” виникає не лише за умов значної географічної і культурної віддаленості (індійка Ніранджана написала і видала свою книжку в США). Специфічним є приклад Умберто Еко, який у книжці “Миша чи пацюк?”, присвяченій проблематиці перекладу як простору неогоціації, зачіпає питання топоніміки у перекладі. Зазначивши, що у певних мовах існують власні версії назв певних чужоземних міст, автор ставить питання: що має зробити німецький перекладач, коли зустріне в російському радянському романі назву міста Калінінград: чи передати його німецькою як “Königsberg”? Відповідь, яку дає сам автор, утримана у площині неогоціації: “якщо радянський роман оповідає про події, що відбуваються у часах Імануеля Канта, тоді Калінінград слід назвати Кенігсбергом навіть у перекладі на англійську чи іспанську. Якщо ж – навпаки – роман представляє події, почуття та ідеї, що стосуються радянського суспільства, тоді Калінінград повинен залишитися Калінінградом” [15, с. 88]. Ученому не спадає на думку, що в

радянському романі, який оповідає про епоху Канта, місто не може називатися Калінінградом. Можна проінтерпретувати цей казус у категоріях анекдотичної неуважності, яку – за стереотипними уявленнями – можуть дозволити собі великі вчені, але можна й дійти висновку, що Еко цілком ігнорує історичний характер східноєвропейського, російського “Іншого”.

Особливість наступного прикладу полягає у тому, що до певної міри орієнталістична перспектива демонструється тут із боку центрально-східноєвропейської авторки, званої польської перекладачки й дослідниці перекладу Йоланти Козак. У монографії “Переклад як метафора. Поміж *logos* і *lexis*” авторка звертається до хрестоматійної статті Ентоні Кваме Еппія “Насичений переклад”. У цій публікації сучасний американсько-ганський філософ спроектував у царину перекладу поняття “насиченого опису” (*thick description*), уведене в антропологічний дискурс Кліфордом Гірцом [16]. В уявленні Еппія, “насичений” переклад – це переклад “альтруїстичний”, який “зі своїми коментарями й супровідними примітками намагається умістити [тлумачений] текст у багатому культурному і мовному контексті” [8, с. 427]; це переклад, який приносить схеми цільової мови у жертву “Іншому”, його дійсності. Таку ідеальну візію перекладу Еппія протиставляє загальноприйнятій практиці перекладу на англійську, а ілюструє дві протилежні стратегії перекладу на прикладі трьох прислів’їв, що функціонують ув одному з діалектів мови західноафриканської мови тві.

Реферуючи зміст статті Еппія, Козак стверджує, що філософ розглядає дві антагоністичні стратегії перекладу “спираючись на три прислів’я в його рідному діалекті акан, одному з діалектів мови тві, якою говорить населення Гани” [17, с. 167]. Зміст речення вказує на те, що Козак помилково проінтерпретувала формулювання, вжите Еппія в першому абзаці його статті, яке, на перший погляд, справді не позбавлене амбівалентності: “These proverbs are in (one dialect of) the Twi language—now, for reasons too intricate to discuss quickly here, often called ‘Akan’—which is the major language spoken in and around my hometown of Kumasi in Ghana” [8, с. 417]. Але лише на перший погляд: засади логіки наказують віднести підрядне означальне речення до іменника “language” (‘мова’), а не до вміщеного у дужках “dialect” (‘діалект’). Речення Еппія передбачає цілком інший тип відносин між поняттями тві й акан; автор

ненав'язливо натякає на те, що назва макромови акан (код 639-3 у класифікації “SIL International”) витіснила у широкому вжитку й узурпувала назву одного з двох її основних різновидів. Не названий безпосередньо діалект – це, очевидно, поширений у регіоні Кумасі діалект ашанті [18, с. 17]. Не відповідає дійсності й твердження Козак, згідно з яким населення Гани розмовляє мовою тві, адже це лише одна з найпоширеніших мов у країні: згідно з даними загального перепису 2000 року, макромова акан, компонентом якої є тві, є рідною для 43% населення, хоч багато людей послуговується нею як другою мовою [18, с. 18]. Нарешті, Козак стверджує, що сам Еппія зібрав і записав близько 7 тисяч прислів'їв мовою тві, хоч у першому абзаці своєї статті філософ виразно зазначає, що це зробила його мати [8, с. 417].

Тези, які висуває Йоланта Козак, – “Тим, що цікавить нас у перекладі, є Інший, дійсність його образу” та “Метою перекладу як міжкультурної комунікації є надати голос Іншому: відкинути практично ужиткові канони власної мови, умовно й загально прийнятті поняттєві схеми, щоб поставити нас лицем до лица з дійсністю оригіналу” [17, с. 170] – вказують, що авторка однозначно підтримує ідеал “насиченого” перекладу Еппія, суголосний прокламованій Лоренсом Венуті “етиці відмінності”. Разом з тим, демонструючи брак уваги до деталей і позірних дрібниць, які складають дійсність “Іншого”, авторка сама демонструє поверховий підхід до культурно-історичного контексту цільової культури, який критично оцінює у практиці інших перекладачів.

Подібним чином суперечність між декларованими принципами та їх практичним утіленням можна простежити у висловлюваннях Сандри Берман – голови Американської асоціації порівняльного літературознавства. На веб-сторінці Принстонського університету, де Берман очолює кафедру порівняльного літературознавства, дослідниця рекламує свою дисципліну, зазначаючи, що вона дозволяє “вийти своїм мисленням поза рамки власної культурної бульбашки, що дедалі більш важливо в сьгоднішньому світі” [22]. А вже у вступі до тому “Нація, мова і етика перекладу”, співредактором якого вона є, Берман демонструє кричущу непоінформованість про міжнародні політичні реалії, зараховуючи Об'єднані Арабські Емірати до категорії “міжнародних суб'єктів” поруч із Організацією Об'єднаних Націй та Європейським Союзом [10, с. 1]. Як вели-

ке одкровення презентує авторка висновок, який впливає для неї з лектури праць Бенедикта Андерсона, Едварда Саїда й Мішеля Фуко, про те, що поняття “нація” не мусить бути синонімом до поняття “держава” [10, с. 3] – тезу, яка для фахівця в галузі міжкультурних досліджень повинна видаватися щонайменше очевидною, якщо не банальною.

Яскравими свідченнями поверхової перспективи у сприйнятті проблематики “іншої” – Центрально-Східної – Європи перекладачами і перекладознавцями з-поза цієї частини світу стають висловлювання, які демонструють проблеми з адекватним уміщенням деяких чільних постатей у відповідних національних чи культурних контекстах. Проявляється при цьому воістину “імперська” недбалість щодо деталей. Курйозним є приклад перекладу праці Жюльєт Дельоза і Фелікса Гваттарі “Тисяча плато: Капіталізм і шизофренія” на англійську мову. Окреслення Франца Кафки як чеського єврея, що писав німецькою мовою, яке двічі зустрічається на сторінках книжки (“Kafka Juif chèque écrivain en allemand” [12, с. 123] і “Kafka, Juif tchèque écrivain en allemand” [12, с. 131], перекладач книжки, канадський філософ Браян Массумі, відтворює відповідно як “Kafka, the Czechoslovakian Jew writing in German” [13, с. 98] та “Kafka, a Czechoslovakian Jew writing in German” [13, с. 104].

Трансформації у сфері ідентичності здійснює також англійський дослідник перекладу Джеремі Мандей, який у підручнику з перекладознавства окреслює Романа Якобсона як “чеського структураліста” (у контексті згадки про статтю вченого з американського періоду), а згодом називає “чеським автором” Антона Поповіча [20, с. 5, 62–63]. Таку поверхову перспективу західних інтелектуалів можна спостерегти не лише стосовно окремих постатей чи культурних явищ східної частини Старого Континенту, але й щодо Східної Європи як цілості. Відома дослідниця перекладу Мері Снел-Горнбі в одній з останніх книжок стверджує: “Упродовж 1990-х років ми могли спостерегти розвиток цілком нового жанру тексту, разом із новими ринками для перекладу, у країнах того, що колись називалося Східною Європою” [25, с. 137]. Важко ствердити однозначно, чи авторка поставила категорію “Східна Європа” в один ряд із поняттям “східний (соціалістичний, радянський) блок”, яке з актуального політичного дискурсу перемістилося до сфери історичних наук, чи то засигналізувала зміщення поняття Східної Європи з країн соціа-

лістичного блоку на простір колишнього СРСР – у будь-якому разі дистанціювання дослідниці від поняття “Східна Європа” виглядає не зовсім адекватним, адже ніби передбачає зміну географічних контурів континенту чи сторін світу.

Нарешті, одним із промовистих прикладів “імперіальної” маргіналізації є перспектива, яку демонструє американська дослідниця Ева Томпсон щодо окремих постатей української культури у праці з 2000 року “Imperial Knowledge. Russian Literature and Colonialism” [26] (в Україні видана під назвою “Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм” [7]). Цей випадок уже був предметом розгляду автора цих рядків, який продемонстрував, що у монографії, яка вважається однією з ключових праць у застосуванні постколоніального дискурсу до історико-літературних студій у контексті Східної Європи, авторка не уникнула імперської недбалості щодо деталей і залежності від російського колоніального дискурсу, який сама ж демаскує [6, с. 239-240]; подібних висновків можна дійти також стосовно перекладачки монографії на польську мову Анни Сержульської [27].

Наведені приклади показують, якою мірою авторитетні інтелектуали, які у більшості є дослідниками перекладу і перекладачами, демонструють не зовсім адекватне сприйняття центрально-східної частини Європи (а своєрідну версію орієнталізму демонструють також дослідники, пов’язані з цим регіоном своїм походженням). Цим самим наведені висловлювання підтверджують, що ситуація культурної асиметрії, незважаючи на фільтри ідеологічних настанов і методологічних засад, чинить специфічний вплив на гуманітарний дискурс стосовно Центрально-Східної Європи – частини світу, яка ще не зайняла належного місця у дискурсі постколоніальних студій. Їхній розгляд змушує пригадати одну з публікацій польського дослідника Даріюша Скурчевського, у якій він демаскував орієнталістичну перспективу в центрально-східноєвропейських студіях Тоні Джадта й Ларі Вулфа [24]. А отже, маємо яскраву ілюстрацію того, як явище асиметрії у владних стосунках – незважаючи на погляди, переконання й настанови мовця – неunikно відображається на якості ідентичнісного дискурсу в перекладознавстві і – ширше – у гуманістиці загалом. Це, зокрема, підтверджує актуальність постколоніального підходу в перекладознавчих дослідженнях (зосередженого, зокрема, на феномені владних стосунків у царині перекладу) у

центрально-східноєвропейському контексті – підходу, який зустрічається з опором із боку представників українського академічного середовища [1, с. 25; 2, с. 26; 3, с. 177; 4, с. 29; 5, с. 5]. Нарікання на “догматичне” перенесення [5, с. 5] постколоніальної теорії на український ґрунт якраз має небагато підстав, якщо взяти до уваги відкритість постколоніального підходу на постійну ревізію й модифікацію його ключових тез і понять. Девід Чіоні Мур, який охарактеризував постколоніальні дослідження як “самокритичні”, сам переконливо продемонстрував цю їхню якість, доводячи, наскільки нелогічним було поминання увагою (пост)радянського простору в ключових працях із галузі постколоніальних досліджень, зокрема авторства Едварда Саїда й Елли Шогат [19, с. 23; 28-29]. А отже, постколоніальна перспектива може вказати один із шляхів позбавлення від прирослих масок колонізаторів чи колонізованих і відкриття справжньої ідентичності “Іншого”.

Література:

1. Зорівчак Р. Творчий дивосвіт Григорія Кочура // Григорій Кочур: Бібліографічний покажчик / Укладачі: Г. Домбровська, З. Домбровська; Наук. ред., автор передмови Р. Зорівчак; Редкол.: Б. Якимович (голова) та ін. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – С. 7–34.
2. Зорівчак Р. У духовно-культурному полі Григорія Кочура // Григорій Кочур: Біобібліогр. покажч.: У 2 ч. Ч. 1 / Уклад.: Г. Домбровська, З. Домбровська; Наук. ред., авт. передм. Р. Зорівчак; Редкол.: Б. Якимович (голова) та ін. – 2-е вид., доопрац. і допов. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 5–59.
3. Зорівчак Р. Читаючи історію свого народу // Всесвіт. – 2007. – № 11-12. – С. 174-177.
4. Зорівчак Р. У духовно-культурному полі Григорія Кочура – теоретика й історика українського перекладу // Г. Кочур. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / Упоряд. А. Кочур, М. Кочур. – Київ: Смолоскип, 2008. – С. 11–63.
5. Зорівчак Р. Як много важить слово... (З нагоди ювілею професора Олександра Чередниченка / Р. Зорівчак, Р. Помірко // Вісник Львівського університету. Серія “Іноземні мови”. – 2007. – № 14. – С. 3–8.
6. Савенець А. Ударимо патріотизмом по колоніалізму: українська версія // Всесвіт. – 2011. – № 5/6. – С. 235–244.
7. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / Пер. з англ. М. Корчинської. – Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2006. – 368 с.

8. Appiah K. A. *Thick Translation // The Translation Studies Reader / Ed. L. Venuti.* – London, New York: Routledge, 2000. – P. 417–429.

9. Bassnett S. *Introduction // Post-colonial Translation: Theory & Practice / Ed. S. Bassnett, H. Trivedi.* – London, New York: Routledge, 1999. – P. 1–18.

10. Bermann S. *Introduction // Nation, Language, and the Ethics of Translation / Ed. S. Bermann, M. Wood.* – Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2005. – P. 1–10.

11. Cronin M. *Altered States: Translation and Minority Languages // TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction (Montreal).* – 1995. – Vol. 8. – Nr 1. – P. 85–103.

12. Deleuze G., Guattari F. *Mille Plateaux: Capitalisme et Schizophrénie.* – Paris: Les Éditions de Minuit, 1980. – 645 p.

13. Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia / Trans. and foreword B. Massumi.* – Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1987. – xix + 610 p.

14. Eaglestone R. *Levinas, Translation and Ethics // Nation, Language, and the Ethics of Translation / Ed. S. Bermann, M. Wood.* – Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2005. – P. 127–138.

15. Eco U. *Mouse or Rat? Translation as Negotiation.* – London: Phoenix, 2004. – 200 p.

16. Geertz C. *Thick Description // Geertz C. The interpretation of cultures: selected essays.* – New York: Basic Books, 1973. – P. 3–30.

17. Kozak J. *Przekład literacki jako metafora. Między logos a lexis.* – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 252 p.

18. Kropp Dakubu M. E. *Akan // Concise Encyclopedia of Languages of the World / Ed. K. Brown, S. Ogilvie.* – London: Elsevier, 2008. – P. 17–21.

19. Moore D. Ch. *Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? Toward a Global Postcolonial Critique // Baltic Postcolonialism / Ed. V. Kelertas.* – Amsterdam, New York: Rodopi, 2006. – P. 11–43.

20. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications.* – London, New York: Routledge, 2001. – 222 p.

21. Niranjana T. *Siting Translation: History, Post-structuralism, and the Colonial Context.* – Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1992. – 203 p.

22. “Professor Sandra Bermann Helps Bridge Cultures with Literature and Language” [Электронный ресурс] // *Aspire: A Plan for Princeton.* – Серпень 2007. – Режим доступу: <http://giving.princeton.edu/news/archive/bermann.xml> – Дата доступу: 29.11.2011.

23. Sengupta M. *Translation as Manipulation: The Power of Images and Image of Power // Between Languages and Cultures: Translation and Cross-Cultural Texts / Ed. A. Dingwaney, C. Maier.* – Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1995. – P. 159–74.

24. Skórczewski D. Polska skolonizowana, Polska zorientalizowana. Teoria postkolonialna wobec “innej Europy” // Porównania (Poznań). – 2009. – Nr 6. – S. 95–105.
25. Snell-Hornby M. The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints? – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. – xi + 205 p.
26. Thompson E. Imperial Knowledge. Russian Literature and Colonialism. – Westport: Greenwood Press, 2000. – 239 p.
27. Thompson E. Trubadurzy imperium. Literatura rosyjska i kolonializm / Przekł. Anna Sierszulska. – Kraków: Universitas, 2000. – 371 p.
28. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. – London, New York: Routledge, 1995. – 353 p.
29. Venuti L. The Scandals of Translation. Towards an Ethics of Difference. – London, New York: Routledge, 1998. – 210 p.